

Užsienyje bėdon pakliuvęs Lietuvos pilietis dažnai pasijunta atstumtas Tėvynės. Gerai, jei tik pinigų neteko - galima tikėtis bent užsieniečių labdaros. O jei per klaidą uždarytas į areštinę? O jei ir ne per klaidą? Galima tik pavydėti JAV, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos piliečiams, dėl kurių jų valstybių vadovai stoja net į diplomatinio karus.

Saulius Venckaus nuotr.

Ar gina Lietuvos valstybė savo piliečius užsienyje?

Apie tai - prie ŽALGIRO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskultavo Seimo nariai Egidijus VAREIKIS ir Saulius PEČELIŪNAS. Nepriklausomybės Akto signataras Rolandas PAULAUŠKAS, filosofas Vytautas RUBAVIČIUS ir žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Diskusiją šia tema paskatino aktualijos - Baltarusijoje buvo sulaukymas mūsų pareigūnas Laimonas Bankauskas. Kurį laiką apie jį buvo pateikiama prieštaringa informacija. Šis įvykis paskatino prisiminti ir ankstesnius įvykius su mūsų piliečiais: Lietuvos Respublikos pilietės Eglės Kusaitės susiejimas su rusų tarnybomis, Vytauto Pociūno žūtis, dar anksčiau dviratninko Raimondo Rumšo žmonos pasodinimas ir Prancūzijos kalėjima. O kaip reagavo mūsų valdžia? Kai R.Rumšo žmona pateko į kalėjimą, buvo labai daug neaiškių aplinkybių. Beveik tuo pačiu metu už aktorės Mari Trentinjan nužudymą prancūzų dainininkas Bertranas Kanta atsidūrė Lietuvos kalėjime. Kaip elgėsi Prancūzijos valdžia, gimdama savo pilietį, patekusį į Lietuvos kalėjimą, ir kaip elgėsi mūsų valdžia, mūsų pilietei sėdint Prancūzijos kalėjime? Išvados būtų nepalankios Lietuvai. Ar šandien mūsų piliečiai, atsitikus kokias nors nelaimes - provokacijas ar tikram nusikaltimui, - ginami Lietuvos valstybės?

E.VAREIKIS: Iš pradžių atsakyti bendrai. Prieš 20 metų, kai pradėjau važinėti po užsienius, matydavau prie šalių ambasadų parašytą telefoną, kur pilietis net vidurnaktį gali skambinti, jeigu patenka į bėdą. O mums tada buvo sunkūs laikai, dar neturėjome be-

veik jokių ambasadų. Šandien ambasadų turime daug. Išvykę į užsienį iškart gausite žinutę su ambasados telefonu. Bet ar visi piliečiai, išvykę iš Lietuvos, nori būti ginami? Daug yra nelegaliai išvykusių, daug sutikau užsienyje lietuvių, kurie juokėsi, kai naiviai pasakiau, kad jeigu yra problema, kreipkitės į ambasadą. Kol nebuvome įstoję į Europos Sąjungą, tą nelegaliai išvykusiųjų buvo daug. Dabar, kai prirėkė mokėti sveikatos draudimą, paaiškėjo, kiek daug žmonių išvykę ir nepasako kur. Kol bėda neatitinka, visi važiuoja kuo toliau. Kai bėda atsitinka - valstybė negina piliečių.

S.PEČELIŪNAS: Mes pradėdame nuo valstybės. Ar valstybė gina savo piliečius atsitikus kokiam nors įvykiui? Bet šiaip sau niekas neatitinka. Viskas prasideda nuo to piliečio, nuo jo elgesio. Ar darydamas vieną ar kitą veiksmą žmogus galvoja, ar jis teisus, ar neteisus. Nėra ko kaltinti valstybės. Pirmiausia reikia pradėti nuo savęs. Daugeliu atvejų mūsų piliečiai galvoja: ai, manęs nepagaus, kaip Egidijus sakė, jie žiūri, kad valstybė kuo mažiau žinotų, kur jie yra ir ką veikia, o kai prisidriba, tada rėkia, kaip valstybė turi juos traukti. Kai valstybė mato, kad tikrai yra pagrindas žmogų ginti, ji ir gina net pačiu aukščiausiu lygiu. Kalbu apie mūsų raitosios policijos vadovą. Kyla klausimas, ar ten buvo ne pakištukas, tuo labiau žinant jo šeimos istoriją. Gal ir buvo mėginta žmogų verbuoti, bet šiuo atveju padaryta klaidėlė, gal žmogus nesutiko, dėl to buvo sumanytas kriminalinis nusikaltimas. Bet žmogus turėjo stuburą ir laikėsi savo versijos iki galo, o tai padėjo ir valstybei, nes jei jis būtų sutikęs bendradarbiauti, matyt, ir bylos nebūtų, jis būtų tyliai parvažiavęs namo.

Rolandas PAULAUŠKAS
Sveičias

Nereikia vaidinti, kad mes Europos Sąjungoje grojame pirmuoju smuiku, ir į mūsų žmones bus žiūrima taip pat kaip į jų žmones

dirbti. Dabar jau turbūt visa Lietuva žino V.Pociūno gyvenimo smulkmenas. Šitaip elgtis, kaip buvo mėginta pateikti, jis tikrai negalėjo, ne toks žmogus. Tai bent jau konstatuoti, kad jis buvo toks ir šitaip pasielgė savo valia, nėra jokio pagrindo. Todėl bent pasakykime, kad nežinome, kaip tai atsitiko, ir nedarykime to žmogaus tokio negražaus. Gal po 50 metų tie asmenys, kurie tą padarė, patys prisipažins. Istorijoje yra tokių atvejų. Na, gal taip ir dabys, bet visa, kas yra byloje, tikrai nerodo, kad tai buvo sąmoningas šio asmens elgesys ir nelaimingas atsitikimas. O kokie motyvai, ar tai nužudymas, ar dar kas - tam yra tyrimas. Sakyti, kad tai nelaimingas atsitikimas ir nie-

kas nekaltas, - vengti darbo. Šandien prokuratūra jau daro tai, ką turėjo padaryti prieš keletą metų - pradėti visai nuo kitokio pobūdžio bylos ir tirti visiškai kitaip. Dabar pavėluota, turbūt nepavyks nustatyti to, ką būtų buvę galima nustatyti iš karto.

R.PAULAUŠKAS: Minėti V.Pociūno ir E.Kusaitės atvejai labai skirtingi. Tai yra ne valstybės globa asmens atžvilgiu, o greičiau valstybės ir spec. tarnybų santykiai. Gal spec. tarnybos išsprūdo iš valstybės reguliavimo. Mano

to pasaulio gyventojų. O Europoje, deja, yra lygiai toks pat skirtumas tarp pokomunistinių respublikų ir senųjų Europos gyventojų. Jis yra, kad ir ką šnekėtų tie, kurie neigs šią mintį. Aš tai matau ir jaučiu. O šnekančiam apie tai, kaip mūsų valstybė globoja žmones užsienyje, pirmiausia iškyla emigrantų klausimas. Mes esame išsivaikščiojanti tauta, todėl neverta vien telefono numerio. Mūsų žmonės pasiklidę po Europą. Žinau mažą miestelį Anglijoje, kur gyvena nemažai lietuvių, bet norėdami išspręsti kokį nors biurokratinį klausimą jie turi važiuoti į Londoną. Galima būtų pasakyti, kad valstybė ten turėtų įkurti konsulinį skyrių. Pasakyti lengva, bet iš kur gauti pinigų? Tada iškyla kitas klausimas: ar valstybė, kuri šandien nesiskolindama iš užsienio nesugebėtų patenkinti minimalių savo poreikių, gali padaryti daugiau, negu dabar daro? Kitas klausimas - kodėl taip atsitiko, kad šandien mes nesiskolindami nepragyventume ir kad esame išsivaikščiojanti tauta? Kas dėl to kaltas?

G.JAKAVONIS: Gerbiamas Vytautai, vienas jūsų kolegų mąstytojas Arvydas Šliogeris yra pasakęs, jog norint, kad tauta nesugestų, reikia nežūrėti komerciniui televizijui. Bet žiūrėdamas tas komercines televizijas matau amerikiečių filmus, kur šaudo gaudo. Ten dažnai rodoma, kaip kokiam nors amerikiečiui pakliuvus į bėdą dešimt milijonų nukrinta, dvidešimt žmonių žuva, bet jaučiamas pareiga tą žmogų ginti ir gelbėti. O kaip Lietuvai?

VRUBAVIČIUS: Lietuvos masinėje sąmonėje dar ilgai nebus diegiama nuostata, kad valstybė sutelkia visas jėgas ir vykdo savo priedermę ginti pilietį. Iš to,

kas sakytą, ryškėja keletas probleminių dalykų. Saulius Pečeliūnas sako, kad užsienyje žmogus pirma turėtų pats galvoti, o valstybė žmogų turėtų ištraukti iš keblių situacijų. Valstybės funkcija yra visai kitokia - ji privalo ginti, kitaipariant, suteikti visą pagalbą savo piliečiui užsienyje, nesvarbu, ar jis nusikaltimą padaręs, ar ne. Valstybė neturi ištraukti iš teismo, bet turi suteikti žmogui reikiamą juridinę ir kitokią pagalbą. Taip daro visos civilizuotos ir stiprios šalys, kuriose yra demokratinė santvarka, tikra demokratija. Gynyba - ne apginti nuo priekabiavimo dėl nusikaltimo, bet suteikti tikrą pagalbą, konsulinę pagalbą, įvykus nelaimingam atsitikimui, žmogui mirus ir t.t. Kitais dalykais, kuris čia išaiškėjo, - tas išorės ir vidaus santykis. Jis nėra toks absoliutus. Europos Sąjungoje vidus ir išorė yra ganėtinai sąlygiškai dalykai, taip pat ir valstybės santykio su piliečiu nuostatose nėra išorinio ir vidinio santykio. Esmė - kaip valstybė elgiasi su savo piliečiais. Koks valstybinis ir politinio elito požiūris į savo piliečius čia, toks jis per valstybės sukurtus mechanizmus transliuojamas visur. Ir čia naudojamos skirtingomis galimybėmis gyventi, skirtinga galia. Iš esmės reikėtų pasiaiškinti, kodėl sukurta tokia valstybė, kuri niekamai žiūri į savo piliečius čia. Tada galima būtų paaiškinti įvairius atvejais. Vienais atvejais norima tiesiog nusiplauti rankas, kitais reikia parodyti tą valstybinį požiūrį, nes reikšmę įgyja valstybiniai santykiai. Jeigu žmogus eina tam tikras institucines pareigas, tai jo bėda yra ir valstybinio institucijų, ir valstybės tam tikra bėda. Įsijungia valstybės aparatas. Dažniausiai tas pats požiūris, kuris yra čia, politinio elito sukurtas, transliuojamas visais lygiais. Kodėl susiklostė toks požiūris? Todėl, kad visuomenė buvo atskirta nuo valstybės valdymo ir teisėsaugos. Jeigu pažiūrėtume pagal socialinę atskirtį, socialines geroves rodiklius, akivaizdžiai pamatytume, kad negalime sakyti, jog valstybė gerbia savo piliečius, jeigu valstybėje yra tokia socialinė gerovė. Tą matome ir iš sandėkelių išspręsti kokį nors biurokratinį klausimą jie turi važiuoti į Londoną. Galima būtų pasakyti, kad valstybė ten turėtų įkurti konsulinį skyrių. Pasakyti lengva, bet iš kur gauti pinigų? Tada iškyla kitas klausimas: ar valstybė, kuri šandien nesiskolindama iš užsienio nesugebėtų patenkinti minimalių savo poreikių, gali padaryti daugiau, negu dabar daro? Kitas klausimas - kodėl taip atsitiko, kad šandien mes nesiskolindami nepragyventume ir kad esame išsivaikščiojanti tauta? Kas dėl to kaltas?

kitė kada nors būdami užsienyje paskambinti tais numeriais ir pasakyti, kad pametėte pasą arba neturite bilieto, arba jus apiplėšė. Jūsų niekas nepasijęs pasaulio kraštą, išklauskys. Jeigu pametėte bilietą, kreipiesi į ambasadą, konsulinį skyrių, susisieki su gimine Lietuvoje. Negali sakyti: gelbėkit mane, bet aš nieko jums nesakysiu. Juk turi būti ryšys. Tuose minėtuose filmuose Amerika, Prancūzija gina savo piliečius. Bet tie piliečiai ir savo šalį myli. Neslepia nuo jos savo pajamų. Dažniausiai kas nors atsitinka žmonėms, kurie nepakankamai savimi rūpinasi. Rūpinimasis prasideda tada, kai atsitinka bėda. Nereikia nė užsienio. Žiūrėkit, kiek Lietuvoje bėdų. Škvalai, vėtros. Žmogau, bent jau apsidrausk. Iš ko draustis? Jeigu skirsi 2 proc. pajamų savo turto apsaugai, kaip mums reikėtų skirti savo šalies apsaugai, užteks apsidrausti ir tai apsimokės, bet jei nenorime nieko patys daryti, net nusipirkti loterijos bilieto, o norime visada išlošti loterijoje... Kitas dalykas, sakot, nėra pinigų. Padėtis Lietuvoje niekuo nesiskiria nuo šalių kaimynių. Nedarykime išvados, kad kalta

Egidijus VAREIKIS
Sveičias

Filmuose Amerika, Prancūzija gina savo piliečius. Bet tie piliečiai ir savo šalį myli. Neslepia nuo jos savo pajamų

Lietuva, kaip pati bjauriausia pasaulio šalis, bet galbūt kaltos mūsų civilizacinės problemos. Taip, mūsų sovietinė praeitis, žmogus negerbiamas, patys lietuviai savęs negerbia. Mano supratimu, savo žmones reikia mylėti ir ginti, bet žmonės privalo ir patys suprasti, kad Lietuva yra jų šalis.

S.PEČELIŪNAS: Buvo pasakyta viena labai didelė netiesia. Nenorėčiau, kad ji taip ir liktu. Jeigu kalbame apie valstybę, bent jau žinokime tarptautinį apibrėžimą, kas tai yra. Valstybė yra teritorija su apibrėžtomis sienomis, piliečiais, arba visuomene, ir valdžia, arba institucija. Trys sudedamosios dalys. Jei bent vienos iš jų nėra, tai iš esmės valstybės nėra. Jūs vieną labai svarbią dalį - piliečius, arba visuomenę, - savo pokalbyje užmiršote. Sakėte, kad visuomenė buvo atskirta nuo valdžios arba nuo valstybės. Aš kalčiau klausimą kitaip - kodėl visuomenė pati atsiskyrė nuo savo valstybės? Kai kalbama apie piliečių prievolę, jie sako: ne, mes jokių prievolių neturime ir nenorime. Bet kai kalbama apie valstybės prievolę - ginkit mus nuo visų, bet mes nieko nedarysime. Piliečiai ir visuomenė nėra absentiškos žmonių, kuris ir formuoja viešąją ar kitokią valstybę ir jos santykius.

E.VAREIKIS: Susidarė toks vaizdas, jog mūsų valstybė daro viską, kad tik žmogui būtų blogiau. Taip nėra. Nesuprantu, koks interesas valstybei visus padaryti runkeliais? Yra nemažai rezonansinių bylų, kuriose valstybė savo piliečius aiškiai gina. Buvo byla, kai mūsų jūrininkai pakliuvo į bėdą. Ar pasakė valstybė, kad jai nerūpi? Taip nepasakė. Ten, kur yra ryšių ir viskas daroma tvarkingai, valstybei lengviau ginti. Pabandy-

Valstybė neturi ištraukti iš teismo, bet turi suteikti žmogui reikiamą juridinę ir kitokią pagalbą

Vytautas RUBAVIČIUS
Sveičias

Bent man neteko girdėti, kad kokią nors moterį surištų, iškštų į bagažinę ir kur nors išvežtų. Pradžia visada būna jos laisva valia

Saulius PEČELIŪNAS
Sveičias

Nes visa kita yra išvestiniai dalykai. Jeigu asmeniui, piliečiui ir visuomenei, kurie iš principo yra viena, neveikia tam tikri principai, atsakomybė, tai kaip galima reikalauti to iš kitur? Lietuvoje asmeninės atsakomybės už savo veiksmus labai trūksta, o kol to nebus, negalime tikėtis, kad valdžia ir valstybė elgsis kitaip. Juk tai yra tie patys žmonės, ta pati visuomenė, tik turi didesnes galimybes. Vienas gali pavogti vištą, o kitas - milijoną. Bet kažkodėl tas, kuris vagia vištą, renka į atsakingas pareigas tokį pat ir tikisi, kad jis to milijono nevos.

R.PAULAUŠKAS: Saulius dėl daug ko teisus. Bet aš kitu aspektu pažiūrėsiu - kokios apskritai valstybės globos ribos? Pabaikim bankų paskolų klausimą. Mano galva, valstybė turėjo įsikišti ir neleisti bankams įtraukti mūsų žmonių į šitą finansinę vergovę. Kalbant apie emigrantus, dalis išvyksta iš pašaukimo, bet kita dalis išvyksta paskui tam tikrą iliuziją. Kyla klausimas, kas jiems suformavo tą iliuziją? Kas atsakingas, kad jų nesubrendusioje sąmonėje buvo sukurti fantomai ir jie kaip apakę eina paskui tuos fantomus? Aš grįžtu prie elito. Tie, kurie 20 metų kalba tautos vardu, žurnalistai, įvairūs žmonės, save vadinantys intelektualais. Tai jie suformavo iliuzijas, nerodydami pasaulio realiu pavidalu, kalbėdami apie tai, kaip jie norėtų, kad būtų. Dažnas žmogus pasaulį suvokia tokį, kokio norėtų, o ne tokį, koks jis yra. Ir ta 18 metų mergaitė, girdėdama iš to paties Egidijaus Vareikio, kaip bus gerai Europos Sąjungoje, kai mes ten įstosime, matydamą gražius suveiksliukus, išvaizduoja, kad ten nuvykusi ji gyvens dvaruose ir pillyse. Tokio amžiaus mergaitė dar negali suvokti pasaulio ir atsirinkinti. Ir jau yra turėjusi istorijų, kaip žmonės, kurie dar neišvykę pradėdavo aiškinti, padėjo mūsų teisėsaugai uždaryti tas firmas ir patraukti asmenis atsakomybės. Bet kita bėda - kai žmogus nori, kad jį gelbėtų, bet dėl įvairių priežasčių negalima padėti. Tada žmogus žaidžia su savimi, kaip žaidžia su savimi, kaip žaidžia su savimi, kaip žaidžia su savimi. Sakot, čia demokratijos pažeidimas, bet juk niekas neatmutė teisės tą egzaminą laikyti. O dabar kaltiname tą asmenį, bet, mano akimis, jis iš principo nepajėgus susigaudyti. Kiekvienoje visuomenėje elitas vadovauja valstybei, elitas reguliuoja runkelius. Tų runkelių yra Jungtinės Valstijos ir visur kitur. Neseniai tiek skaityti, kad žmonės skirstomi į keturias grupes: avys, šunys, vilkai ir pievienys. Diduma yra avys. Čia ne-

mano žodžiai, tai pasaulio psichologų sudėstyti archetipai. Žmonės nelygūs savo prigimtimi. Atsakomybė turi prisiminti elitas, daugiau nėra kam ją prisiminti. Mūsų žmonės, tos mergaitės, paskendusios to elito formuojamos miglose, vyksta ieškoti fantomo, o ten jas jau padoria kiti. Ir tada valstybė turi jas gelbėti.

VRUBAVIČIUS: Jos nevažiuoja - jas išveža. Pradėkime apie tokius dalykus svarstyti paprastai ekonomiškai. Tai yra didžiulio biznio dalis. Paskui tas biznis pulkiai jungiasi su politika.

R.PAULAUŠKAS: Net ir daugelis gerai čia uždribančių žmonių išvažiuoja paskui mitą. O tą mitą per 20 metų suformavo elitas.

E.VAREIKIS: Visa šita problema primena vieną medicininę problemą. Jei ateisite pas gydytoją ir klausite, ar nesusergite cukriniu diabetu, jis atsakys: jeigu valgyti daug cukraus, tau rizika padidėja, jeigu nutuksi - rizika padidėja, jeigu nejudėsi - rizika padidėja. Tai yra rizikos veiksniai. O kokias tikimybę, kad pakliūsite į bėdą? Jeigu būsite drausmingas ir klausysite, ką jums įstatymai sako, jums rizika pakliūti į bėdą sumažės, jei prieš išvažiuodamas į užsienį darysite tai, kas jums patariama, paliksite ryšius, telefono numerius, rizika sumažės. Jeigu apsidrausite kelionėje, rizika sumažės. Jeigu neturėsite tuščių iliuzijų - rizika sumažės. Saugumas kainuoja.

VRUBAVIČIUS: O tie, kurie dabar važiuoja darbo ieškoti, irgi iliuzijų apimti?

E.VAREIKIS: Visko po truputį. Pabėgus būna ir blogiau. Kitoje šalyje nuvažiavęs daugiausia būsi samdiniu. Yra tam tikras moralės klausimas. Dalyvavau diskusijose apie smurtą šeimoje. Diskutavo me, kaip nubauti vyrą, kuris muša moterį. Sakau: ne, tai reikia daryti - reikia daryti, kad vyrai nemušų. Pateikiu statistiką, kad tie vyrai, kurie vaikšto į bažnyčią, paprastai žmonas muša kur kas rečiau. Taigi, jeigu nenori pakliūti į bėdą, elkis moraliai. Moralės stoka priklauso prie didelių bėdų. Mums terūpi tik išvažiuoti į užsienį ir užkalti pinigų, o paskui pykstame, kad kažkas nepasiseka. Valstybėje moralės taip pat stinga. Todėl, kad mūsų valstybė, deja, ir visa mūsų civilizacija yra nekrikščioniška. Mes dažnai į savo žmones žiūrime kaip į darbo jėgą ir mokesčių mokėtojus. Pasikartosi: jeigu Lietuvoje motinystė prilyginama ligai, tai labai blogai. Tokioje šalyje, kur motinystė yra liga, o nėštumas - sutrikimas, nėra ko norėti, kad būtų supratimas tarp valstybės ir piliečio. Supratimo nepakeitė, dar daug kartų ginčysimės, ar pakankamai pinigų skiriame žmonių apsaugai. Jeigu nemylime vienas kito, pinigų tikrai bus nepakankamai.

Parangė Edita VASKELAITĖ

Nesutinkate? Diskutuokime!
www.respublika.lt

Keliautojui, Lietuvos šaulių sąjungos kūrėjui, žurnalistui, visuomenininkui Matui Šalčiui - 120

Kilęs iš senos Šalčių giminės, kuri buvo minima jau XVII a. Prasidavinusių ūkininkų Pranės ir Juozo Šalčių šeimoje augo 7 sūnūs ir 2 dukterys. Matas buvo ketvirtas vaikas šeimoje.

Elena MARKUCKYTĖ
Donatas PILKAUSKAS

Gimė 1890 m. rugsėjo 20 d. Čiudiškių kaime, dabartiniame Prienų rajone. Skaityti ir rašyti mokėsi iš maldaknygių. Vėliau (1901-1905 metais) mokėsi Marijampolės gimnazijoje. 1905 m. už pasisakymą mitingė prieš carinę valdžią iš gimnazijos pašalintas. Už šį pasisakymą net pateko į Marijampolės kalėjimą. Suorganizavo streiką Kvietiškių dvare, kvietė žmones kovoti prieš carizmą. Dar 1904 metais pradėjo rašyti straipsnius užsienyje leistam laikraščiui "Darbininkas". Aktyviai bendradarbiavo lietuvių spaudoje: rašė "Vilniaus žinioms", "Lietuvos ūkininkui", "Mokykla". Nuo 1906 m. privačiai mokytojavo Bunduose netoli Šakių. 1907-1908 m. mokėsi lietuvių švietimo draugijos "Saulė" mokytojų kursuose Kaune, 1908 m. Petrapilyje išlaikė egzaminus liaudies mokytojo cenzui gauti. Mokytojų Skuodo pradžios mokykloje. 1913 m. visos Rusijos mokytojų suvažiavime viešai reikalavo leisti mokyti vaikus gimtąja lietuvių kalba. Iš mokytojų už šį pasisakymą atleistas. Atvyko į Vilnių, dirbo "Vilniaus žinių" ir "Lietuvos ūkininko" redakcijose. Nenorėdamas tarnauti carinėje armijoje 1915 m. išvyko į JAV. Čikagoje, Bostone, studijavo žurnalistiką. Aktyviai bendradarbiavo Amerikos lietuvių spaudoje, rinko lėšas gimtajam kraštui remti. Buvo Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpiti sekretorius. 1919 m. Matas Šalčius grįžo į Lietuvą. 1919-1922

► Spautuvininkas, Nepriklausomybės akto signataras Saliomonas Banaitis (centre) su savo spautuvės darbuotojais, rankose laikanciais lietuviškais leidiniais. Ketvirtroje eilėje trečias iš dešinės Matas Šalčius. Kaunas, apie 1907 m. Biržų krašto muziejaus "Sėla" archyvas

► M.Šalčiaus memorialinio muziejaus atidarymo proga sukurtas atminimo ženklelis. Nemuno kilpų regioninio parko archyvas

jojo pasiekti Braziliją. Šioje kelionėje 1940 m. gegužės 26 d. mirė Bolivijoje, susirgęs maliarija.

1940 m. birželio 13 d. "Trimto" žurnalo 24 nr. rašoma: "Netekome dar palyginti jauno ir nepaprastai energingo lietuvių, daug dirbusio mūsų visuomenei <...> M.Šalčius savo darbais Lietuvai yra didžiai nusipelnęs. Visą savo amžių, norėdamas savo kraštui garbės, šlovės, garsindamas jo vardą žodžiu ir gambia žurnalisto plunksna, jis, deja, atgule amžinojo poilsio vieton toli nuo savo gimtosios žemės Pietų Amerikoje, Bolivijos valstybėje, Gvajamerino kapinėse". LSS vadas PSaladzius vėlonį M.Šalčių paminėjo kaip LSS steigėją ir jos veiklos pradininką. Vienas žymiausių Lietuvos keliautojų Antanas Poška 1940 m. "Vilniaus balso" 132 nr. straipsnyje "Džiugusmų ir nelaimių draugų prisiminus" rašė: "Viena iš tokių brangių mūsų Tėvynei dovanų buvo į jokių rūmus ir formas neįsivaikęs Mato Šalčiaus asmenybė. <...> Juk niekas neužginčyt, kad velionis turėjo nepaprastą iniciatyvą, retus gabumus darbui, veik niekur nesutinkamą drąsą ir nenugaliamą pasiryžimą, o betgi jis nepadarė karjeros, nesusikrovė tūkstančių. Jis buvo rūstingas blogybių neigėjas ir ciniškas kritikas - štai kodėl jam teko be algos, be priedų, paaukštintų ir ordinų visą gyvenimą dirbti Tėvynei labai ir negali valandomis su kelionininkais ir dienpinigiais, bet labai dažnai neturintis net duonos. <...> Lietuva neteko didelio žmogaus. Jis atsigulė tolimoje šalyje, bet jo darbai ir nuopelnai pasiliks lietuvių kultūros ir laisvės kovų istorijoje".

Tenka apgailestauti, kad M.Šalčiaus propaguotos santarvės ir bendro darbo valstybės labai idėjos ne visiems buvo priimtinos. Iš pirmo pareigų M.Šalčius buvo priverstas pasitraukti. Po 1926 metų gyvybės apove šaulių sąjungos nariai suvaidino nemenką vaidmenį, aktyviai dalyvavo Klaipėdos sukilime. Kilus kovoms su lenkais, 1920 m. rugsėjo 17 d. įsteigta Šalčių fronto štabas. Štabo viršininku paskirtas M.Šalčius. Iš pradžios štabas buvo Alytuje, vėliau perkeltas į Kauną.

1920-1922 m. Matas Šalčius buvo dienraščio "Lietuva" redakcijos narys ir bendradarbis. 1922 m. įstojė į Lietuvos žurnalistų sąjungą, vasario mėnesį paskirtas "Eltos" direktoriumi. 1922 m. gruodžio 6 d. iš šių pareigų atleistas ir paskirtas dirbti Klaipėdos atstovybės Spaudos skyriaus vedėju. Aktyviai prisidėjo prie Klaipėdos sukilimo rengimo, bet dėl ligos jam nedalyvavo. Kone pusmetį praleido gydymasis Karaliaučiaus ligoninėje. Po ligos gyveno Kaune, dirbo "Eltos" korespondentu. Matas Šalčius bendradarbiavo su garsiais inteligentais daktaru J.Basaniavičiumi, K.Čižausku, B.Sruoga, M.Jankumi ir kitais švietimo darbuotojais. 1925 m. kovą išrinktas LSS centro valdybos pirminku. Eidas šias pareigas, negalėjo laiko ir jėgų gintuvas sąjungos narių interesus, dirbo "Eltos" korespondentu. Matas Šalčius bendradarbiavo su garsiais inteligentais daktaru J.Basaniavičiumi, K.Čižausku, B.Sruoga, M.Jankumi ir kitais švietimo darbuotojais. 1925 m. kovą išrinktas LSS centro valdybos pirminku. Eidas šias pareigas, negalėjo laiko ir jėgų gintuvas sąjungos narių interesus, dirbo "Eltos" korespondentu. Matas Šalčius bendradarbiavo su garsiais inteligentais daktaru J.Basaniavičiumi, K.Čižausku, B.Sruoga, M.Jankumi ir kitais švietimo darbuotojais.

m. mokytojo Kauno "Aušros" gimnazijoje. Sugrįžęs nedelsdamas įsikūavo į Lietuvos valstybės kūrimo procesą. Nuo 1919 m. gegužės 5 d. buvo Lietuvos spaudos biuro bendradarbis, "Saulėtekio" redaktorius. Vyko arši ginkluota kova dėl Lietuvos valstybės išlikimo. Matas Šalčius su savo bendradarbiais pradėjo rengti pasitarimus, kuriuose kėlė idėją įkurti organizaciją, gebėsiančią apmokėti karinių dalykų. Labai reikšmingas buvo trečiasis pasitarimas, įvykęs 1919 m. birželio 27 d. Tą pačią dieną M.Šalčius savo redaguojamame leidinyje "Saulėtekis" išspausdino trumpą skelbimą: "Tarp valdžios įstaigų tarnautojų yra plačiai pasisklidusi mintis, kad tarnautojams būtina reikia mokyti karinio muštro. Tuo tikslu Kauno įstaigų tarnautojai mano sudaryti tam tikrą savanorių "Plieno batalioną", kuris būtų karinių instruktorių nuolat mankštinamas. Batalionas veiktų tiktai Kaune. Penktadienį 27 birželio d. Banko namuose bus įsteigta tarnautojų pasitarimas tuo reikalu". Į šį kvietimą atsiliepią įstaigų tarnautojai susirinko Banko namuose, K.Donelaičio g. 27. Pasitarimo metu įkurta nauja draugija gavo šaulių vardą. Ji įtraukta į naujai sukurta Lietuvos sporto sąjungą kaip jos sekcija. Šaulių vardas, kaip manoma, buvo parinktas tam, kad organizacija kuo geriau pritaptų prie Sporto sąjungos. Šį vardą pasiūlė pats M.Šalčius. Pirmieji šauliai mokėsi Vytauto kalne Ažuolyne. Jų tikslas buvo kovoti dėl Lietuvos laisvės. 1919 m. rugpjūčio 20 d. išrinkta Šaulių sąjungos valdyba, kurią sudarė Šalčius, V.Putvinškis ir V.Stašinskas. Nurodytos penkios pagrindinės LSS veiklos

► Medinis stogastulpis Mato Šalčiaus gimtinėje, Čiudiškių kaime, Prienų rajone. Skulptūros autorius L.Juozonis. Fotografuota 1986 m. Nemuno kilpų regioninio parko archyvas

ŽALGIRIS

Nr. 76

Olava STRIKULIENE
"Respublikos" žurnaliste

- Ar mokiniai keičiasi? Kaip juose atsispindi mūsų visuomenės ir visos valstybės gausis tektoniniai lūžiai bei itin greiti istoriniai virsmai?

- Sakyčiau, gal vaikai ir negali labai keistis. Vaikas visada yra vaikas. Visada yra energingas, smalsus, norintis daug patirti ir sužinoti.

- Bet sutikite, pokyčių vis dėlto esama? Vaikai jau svajoja tapti ne kosmonautais, bet klestinčiais verslininkais.

- Pokyčiai simboliniai. Veikia ne vaikuose, bet juos supančioje aplinkoje. Vaikai ir dabar svajoja. Kaip ir mes svajodavome. Bet tos svajonės materialinės, nes dauguma svajonių jau sieja su finansine gerove, materialiais dalykais. Retas jau nori būti kosmonautu ar mokytoja, bet be idealų pasaulis sustoja. Idealizmo mums labai reikia.

- Ar pavyks įskiepyti mūsų vaikams tokį idealizmą, kad nesvajotų kada nors palikti savo Tėvynę?

- Visiškai konservatyvūs pobūžiai, mano nuomone, nėra labai geras. Žmonės turi matyti, pažinti,

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio "Respublika" priedas

Mokytoja: “Vaikas visada yra vaikas”

Kauno istorinė "Aušros" gimnazija, išugdžiusi būsimą Lietuvos prezidentą Valdą Adamkų, Kovo 11-osios Akto signatarus Aloyzą Sakalą, Vytautą Landsbergį, poetus Antaną Miškinį ir Joną Aistį, vakar buvo kupina vaikiško šurmilio. Po atostogų sugrįžę gimnazistai skubėjo su gėlėmis pasveikinti savo mylimus mokytojus. Lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė Lina SUTKUVIENĖ taip pat skendo gėlėse.

Viktoro Puro nuotr.

bet sugrįžti. Kitokie grįžti, bet nadingi Lietuvai.

- O feminizmo idėjos? Ar jau prasiskverbta pro mokyklų sienas?

- Feminizmo idėjos nėra deklaruojamos sąmoningai, bet mergaitės jau auga tvirtesnio charakterio. Vėlgai laikotarpio išsūkiai. Stipresniam žmogui išlikti lengviau.

- Matyt, vaikai jaučia pakitusią visuomenės situaciją. Jaučia, kad užaugęs teks labiau pakovoti už būvį? Todėl net mergaitės jau augina "raumenis"?

- Pokyčiai jaučiami. Tai ateina ir pas mus, į mokyklą. Tačiau daug garsių pedagogų įvardija, kad ne žodžiais, bet veiksmais reikia įrodinėti tikrąsias žmogiskas vertybes. Šeimos vertybės viską lemia. Bendražmogiškos vertybės nėra teoremos, todėl sunku įdiegti, įrodyti. Kad yra ir tokie dalykai kaip artimo globa, rūpestis. Vaikai suvokia tas tikrąsias vertybes, bet ne visada pripažįsta.

- Gėdijasi? Nori vaizduoti "krūtus"? Gal ir mes kadaise gėdydavomės atrodyti silpnėsi? Suveikia bandos jausmas. Ne-

nori išsiskirti. Dabar nelabai madinga būti geram.

- Gal jau auginame ne lietuviukus, bet "amerikiečius"? Ar susikalbėsime su jais?

- Užauginsime lietuviukus. Žmonės visada kalba ir susikalba. Jei kalbėsime, tai ir susikalbėsime. Be to, "Aušros" gimnazijos mokiniai dėvi uniformas. Tai pasitempimo, įsipareigojimo ženklas, kad priklausai "Aušros" gimnazijos bendruomenei. Tai irgi ugdymo žmogų.

- Ar būna labai sunkių minučių? Kai atrodo, kad be reikalo pasirinkote pedagogo profesiją?

- Kiekviename darbe būna sunkių akimirkų, bet kelias, kurį pasirinkau, man niekada neatrodė neprasmingas. Dėl to kelio vertėjas ir ašarų nubraukti. Ir būvę mokiniai gimnaziją aplanko. Ir šandien jų buvo gimnazijos koridoriuose. Tai labai miela. Tai padrašina.

- Vadinasi, stiprėja individualizmas? Tarpame ne bendrumene, bet tik visuomene. Akcentuojanti individo žinias, bet ne juos sugėbjimą būti tarp kitų žmonių. Ne sugėbjimą būti tarp kitų žmonių. Ne sugėbjimą būti tarp kitų žmonių. Ne sugėbjimą būti tarp kitų žmonių. Ne sugėbjimą būti tarp kitų žmonių.

- Programos tarsi nereikalavus neįmanomų dalykų. Bet yra per didelio krūvio įspūdis, nes vaikai gyvenimiškai apkrauti. Nori visur pasireikšti ir už mokyklos ribų.

- Bet gerų žmonių aplinkai pilna. Vadinasi, ir ateityje gerų žmonių nepritrūksime?

- Žinoma. Bet skirtumas tarp buvusių vaikų ir esamų ir aš jų. Ankstesni mokiniai buvo artimesni mokyklai. Jiems tos mokyklos tarsi šūkiečiai. O šiuolaikiniai vaikai labiau užimti, jų yra visur. Mokykla tampa ne buvimu aplinka, bet mokslo vieta. Darbo vieta. Vaikas tarsi eina į mokyklą kaip į darbotvietę. Tik dirbti. Tai yra, mokyti. Gauti žinių. O ankstesni mokiniai pasilikdavo įvairiausiose mokyklos būreliuose.

- Ar būna labai sunkių minučių? Kai atrodo, kad be reikalo pasirinkote pedagogo profesiją?

- Kiekviename darbe būna sunkių akimirkų, bet kelias, kurį pasirinkau, man niekada neatrodė neprasmingas. Dėl to kelio vertėjas ir ašarų nubraukti. Ir būvę mokiniai gimnaziją aplanko. Ir šandien jų buvo gimnazijos koridoriuose. Tai labai miela. Tai padrašina.

- In "Aušros" gimnazijos istorija turėtų pabrąžinti mokinius. Juk tiek čia mokėsi garsių žmonių.

- Apilankome gimnazijos muziejų. Manau, nebūna taip, kad žmogus visada būtų tikras, jog pasirinko teisingą kelią. Vis tiek žmogus kažko ieško, nerimsta. Būna nepasitikėjimo savo jėgomis. Bet

mokytojo profesija buvo mano svajonių profesija. Kol kas nesuruošiu jos keisti, nors dirbu mokykloje daugiau nei dešimt metų. Nors yra toks posakis, kad mokytojas mokykloje gali dirbti tik dešimtmetį. Matyt, man tas posakis negalioja. Aišku, darbas specifinis. Visuomet esi šurmulyje. Problemų sprendimas priklauso ir nuo kolegu, ir nuo vaikų tėvelių. Tai, jog tu ne vienas, yra ir pranašumas, ir trūkumas. Fizinį darbą atlikti lengviau nei spręsti kokį nors konfliktą.

- O kaip jums, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai, pavyksta sudominti mokinius skaityti Juozo Tumo-Vaižganto "Dėdes ir dėdienes"? Juk miestu vaikui tokia knyga visiškai archajiška. Dėdienė net neturi kompiuterio.

- Programos keičiasi. Vaikai turi pažinti savo istoriją, bet jau akcentuojame tą laikotarpį, kuriame vaikas gyvena. Pagalvokime, ar po šimto, dviejų šimtų metų lietuviukams tikrai bus labai įdomu skaityti dabar parašytas knygas? Juos domins jų pačių laikotarpis.

- Vadinasi, esate optimistės. Tikite, kad ir po 100-200 metų Lietuvoje gyvens lietuviai? - Aišku, gyvens!